“CHINGACHGUK FOJIASI YOXUD SASKUIXANNA MANBALARIDA” ROMANIDA ROMANTIZM VA TABIAT HIMOYACHISI G‘OYASI

Mo‘ydinov Shahboz Ravshan o‘g‘li
Farg‘ona davlat universiteti 1
0.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti ixtisosligi tayanch doktoranti
shahbozmuydinov@gmail.com

Annotatsiya
Mazkur tezisda amerikalik yozuvchi Jeyms Fenimor Kuperning “Chingachguk fojiasi yoxud Saskuixanna manbalarida” romanida romantizm oqimining badiiy ifodasi hamda tabiatni asrash g‘oyalarining talqini tahlil qilinadi. Asarda inson va tabiat munosabati, yevropalik mustamlakachilar hamda tub amerikalik xalqlar o‘rtasidagi ziddiyatlar romantizm estetikasi asosida ochib berilgan. Tadqiqot jarayonida Chingachguk obrazi orqali tabiat himoyachisi konsepsiyasi yoritilib, yozuvchining ekologik tafakkurga oid qarashlari tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: *romantizm, tabiat, Chingachguk, Amerika adabiyoti, ekologik tafakkur, badiiy obraz, Jeyms Fenimor Kuper.*

KIRISH

XIX asr Amerika adabiyotida romantizm oqimi alohida o‘rin egallaydi. Ushbu davr ijodkorlari insonning ichki dunyosi, erkinlik, tabiat bilan uyg‘unlik va milliy o‘zlik masalalariga katta e’tibor qaratdilar. Amerika romantizmining yirik namoyandalari qatorida Vashington Irving, Edgar Allan Po, Nataniel Xotorn, Herman Melvil, Ralf Valdo Emerson hamda Jeyms Fenimor Kuper ijodi alohida ahamiyatga ega. M.H.Abrams romantizm estetikasida tabiat inson ruhiyati bilan bog‘liq holda talqin qilinishini ta’kidlaydi [1].

Jeyms Fenimor Kuper ijodida romantik qarashlar, ayniqsa, uning “The Deerslayer” (“Chingachguk fojiasi yoxud Saskuixanna manbalarida”) romanida yorqin namoyon bo‘ladi. Asar 1841-yilda yaratilgan bo‘lib, yozuvchi unda Amerika tabiatining betakrorligi, tub xalqlarning hayot tarzi hamda sivilizatsiya ta’sirida yuzaga kelgan ziddiyatlarni tasvirlaydi [2].

Romantizm adabiy yo‘nalishining asosiy belgilaridan biri tabiatni ideallashtirish va uni inson ma’naviy olamining ajralmas qismi sifatida tasvirlashdir. Kuper romanida ham tabiat oddiy tasvir vositasi emas, balki mustaqil badiiy qadriyat sifatida namoyon bo‘ladi. Saskuixanna hududidagi o‘rmonlar, daryolar, tog‘lar va yovvoyi tabiat manzaralari romantik ruhda tasvirlanib, inson qalbidagi poklik va erkinlik timsoli sifatida talqin qilinadi.

Shuningdek, asarda Templton shahri va uning atrofidagi muhit tasviri ham muhim o‘rin tutadi. Yozuvchi tabiat va inson tomonidan bunyod etilgan makon o‘rtasidagi farqni ko‘rsatish orqali romantik qarama-qarshilikni yuzaga keltiradi. Tabiiy uyg‘unlikka asoslangan hayot tarzi bilan manfaatparast sivilizatsiya o‘rtasidagi ziddiyat roman konfliktining asosiy qatlamlaridan biridir.

Romantik qahramon sifatida Chingachguk obrazi alohida ahamiyat kasb etadi. U jasur, erkin ruhli va tabiat bilan uyg‘un yashovchi inson sifatida gavdalanadi. Qahramon o‘z xalqi an’analari va qadriyatlariga sodiq bo‘lib, tabiatni inson manfaatlari yo‘lida cheksiz ekspluatatsiya qilishga qarshi turadi. Romantik adabiyotdagi “yolg‘iz qahramon” tamoyili Chingachguk obrazida ham namoyon bo‘ladi [3].

Asarda tub amerikaliklarning tabiatga munosabati bilan mustamlakachilarning qarashlari o‘rtasidagi farq yaqqol ko‘rsatilgan. Tub xalqlar tabiatni ajdodlardan qolgan muqaddas meros sifatida qabul qiladilar. Ular ov qilish, daraxtlardan foydalanish va tabiiy boyliklarni o‘zlashtirishda muayyan me’yorlarga amal qiladilar. Mustamlakachilar esa ko‘pincha tabiatga iqtisodiy manfaat manbai sifatida qaraydilar. Natijada ekologik muvozanat buziladi.

Richard Hofstadter Amerika tarixiy tafakkurida tabiat va sivilizatsiya o‘rtasidagi ziddiyat masalasi muhim mavzulardan biri ekanligini qayd etadi [4]. Kuper romanida ham ushbu ziddiyat badiiy vositalar orqali ochib berilgan.

Chingachguk obrazi orqali yozuvchi tabiat himoyachisi g‘oyasini ilgari suradi. Qahramon uchun tabiat oddiy yashash muhiti emas, balki ajdodlar merosi, erkinlik va hayot ramzidir. Shu sababli o‘rmonlarning vayron qilinishi va tub xalqlar madaniyatining yo‘qolishi u uchun katta fojiadir.

Roman ekologik tafakkur nuqtai nazaridan ham dolzarb ahamiyatga ega. Unda insonning tabiat oldidagi mas’uliyati, tabiiy muhitni asrash zarurati va insoniyatning tabiat bilan uyg‘un yashashi masalalari ilgari suriladi. Bu jihatlar asarni nafaqat adabiy, balki ma’naviy-ekologik manba sifatida ham baholash imkonini beradi.

XULOSA

“Chingachguk fojiasi yoxud Saskuixanna manbalarida” romani Amerika romantizmining muhim namunalaridan biridir. Asarda romantizmga xos tabiatni ulug‘lash, erkinlik g‘oyasi, fojiaviy qahramon obrazi va sivilizatsiyaga tanqidiy munosabat kabi xususiyatlar o‘z aksini topgan. Chingachguk obrazi orqali Jeyms Fenimor Kuper tabiatni himoya qilish, insonning ekologik mas’uliyati va tabiat bilan uyg‘un yashash g‘oyalarini ilgari suradi.

Bugungi ekologik muammolar sharoitida mazkur roman o‘z ahamiyatini yo‘qotmagan bo‘lib, inson va tabiat o‘rtasidagi muvozanatni saqlash zarurligini eslatuvchi muhim badiiy asar sifatida qadrlanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Cooper J. F. *The Deerslayer*. New York, 1841.
2. Abrams M. H. *The Mirror and the Lamp: Romantic Theory and the Critical Tradition*. Oxford University Press.
3. Hofstadter R. *The American Political Tradition and the Men Who Made It*. New York.
4. American Romanticism: Literary Studies and Critical Sources.